

ציונות יהדות דמוקרטיה לדרך

"וַיֵּצְאוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צִדָּה לְדֶרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."
(בראשית מב, 25)

שמיטה

המלקטות, זאן פרנסואה מילה, 1857
זכויות יוצרים: יצירה זו שוחררה לרשות הציבור

כתיבה: שלומי ברנד, רותי זוסמן, ייעוץ פדגוגי: ציפי קוריצקי, ריכוז פדגוגי: רותי זוסמן, עריכת לשון: בלפור חקק, עריכה גרפית: רננה אברון

מבוא: שְׁמִיטָה כְּשֶׁבֶתוֹן לְאֶרֶץ

לכבוד השוני

הידיעה שכדור הארץ אינו שייך לנו, שאנחנו דיירים זמניים בו, יורשיהם של אלו שבאו לפנינו ושומריהם של אלו שתורם יבוא אחרינו, מנווטת אותנו הרחק מדחף ההרסנות – הדחף למלחמה, להתערבות גנטית בלתי מחושבת או לניצול מופרז של משאבים [...] יתכן שקהילות דתיות הן אחת הסביבות המעטות שעדיין מחזיקות ערכים כאלו.

[...] האדם הראשון מוצב בגן עדן "לעבדה ולשמרה". שני הפעלים הללו רבי משמעות. "לעבדה" – כלומר לשרת אותה. האדם הוא אדון הטבע אבל גם משרתו. ואילו הפועל "שמר" משמש בהמשך התורה, בפרשת משפטים, לתאר את אחריותו של מי שמפקידים בהשגחתו רכוש שאינו שייך לו. עליו להקפיד על ערנות ומוטלת עליו האחריות לנזקים שאירעו בשל רשלנותו.

צמד המילים "לעבדה ולשמרה" הוא אולי ההגדרה הקולעת ביותר לאחריותו של האדם כלפי הטבע לפי תפיסתה של התורה. אנחנו איננו הבעלים של הטבע: "לה' הארץ ומלוואה";

אנחנו רק נאמניו – בשמו של אלוהים שיצר אותו ושהוא בעליו, ולמען דורות העתיד.

(מתוך: ד"ר יונתן זקס, לכבוד השוני, הוצאת טובי, 2008, עמ' 71 ו-142)

יִקַּת עַם יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: הַאֵם וְכִצְדָה, לְדַעַתְכֶם, שֶׁנֶּת הַשְׁמִיטָה מְחַזְקֵת אֶת הַקֶּסֶר בֵּין עַם לְאֶרֶץ? הַסְבִּירוּ

ההתחלה תהיה שְׁמִיטָה נִרְפָה וְנִפְקָר לְזֶרְמִים לא בְּחֵרוֹק שְׁנִים לְתִלְמִים נתן לה לְקַלְקֵל אֶת הַשׁוּרֹת בהתחלה נתן לה מְנוּחָה אַחֵר כִּד נַעֲבֹד בָּהּ שְׁנִים כְּיָמִים אֶחָדִים הַעֲשֵׁב יַעֲלֶה פָּרָא הַחֲלִיה תִּרְבֶּה הַמִּלִּים יִשְׁתַּגְּעוּ וּמַעֲיָן יִפְרֹץ בְּבֵית בְּסֻלּוֹן, לְעֵינֵי כָל יִפְלוּ כַּפְתוֹרִים, יַעֲלוּ פְּרָחִים לְלֹא מְנוּחָה הַיָּא תִינִיק אוֹתָנּוּ מְדַבֵּשׁ הַחֶלֶב. הַהֲתַחֲלָה תִהְיֶה שְׁמִיטָה כְּבִשְׁנֵת שְׁכָחָה מִכִּין אֶת עֲצָמוֹ בְּעֵמֶק חֶקֶל [שְׁדָה] תִּפְוֹחִין.

שְׁמִיטָה, סִיוֵן הַר שְׁפִי

שְׁדָה לֹא מַעֲבֹד, שְׁמִיטָה שְׁשִׁ"ח, צִילוּם: יַעֲקֹב זְכוּיֹת יוֹצְרִים: הַצִּילוּם שׁוֹחֵר לְרִשׁוֹת הַצִּיבּוֹר

דְּמִינּוּ לְעֵצָה מֵאֵחֶר לֹא יִתְקַיֵּמוּ לְיָמֵינוּ, וְאַתֶּם רַשָּׁאִים לְעֹשׂוֹת כַּכֹּף הַעֲוֹלָה אֶל רֹחֲכֶם:

- כִּיִּצְדָה תִרְעִישׁוּ, לְאֹר הַ"שְׁבֶתוֹן" הַצִּבּוֹר לְכֶם? מֵה תִרְצוּ לְעֹשׂוֹת הַ"שְׁבֶתוֹן" זֶה?
- מִדָּוָע, לְדַעַתְכֶם, "שְׁבֶתוֹן" מֵמַח אֶת רֹב כְּנִי הַאֲדָמָה? הַסְבִּירוּ
- הַאֵם אֵם הַאֲרֶץ וְהַאֲדָמָה לְקוֹקוֹת לְשְׁבֶתוֹן? מִדָּוָע? מֵמַח מוֹצִיא הַשְׁבֶתוֹן לְאֶרֶץ?

וְשֵׁשׁ שְׁנִים תִּזְרַע אֶת-אֶרֶץ וְאֶסְפֹּת אֶת-תְּבוּאֹתֶיהָ. וְהִשְׁבִּיעַת תִּשְׁמְטָנָה וְנִטְשֶׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עֵמֶד וְיִתְרִם תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה כִּן-תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ.

שְׁמוֹת כֶּה, 11 - 12

כִּי תִבְאוּ אֶל-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְכֶם וְשְׁבֶתָה הָאֶרֶץ שְׁבֶת לַיהוָה. שֵׁשׁ שְׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שְׁנִים תִּזְמַר כְּרָמְךָ וְאֶסְפֹּת אֶת-תְּבוּאֹתֶיהָ. וּבִשְׁנַת הַשְּׁבִיעִית שְׁבֶת שְׁבֶתוֹן יִהְיֶה לְאֶרֶץ שְׁבֶת לַיהוָה: שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרָמְךָ לֹא תִזְמַר. אֶת סְפִיחֵי קִצְרֶךְ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת-עֵנְבֵי נִזְרֶךְ לֹא תִבְצַר שְׁנַת שְׁבֶתוֹן יִהְיֶה לְאֶרֶץ. וְהִיְתָה שְׁבֶת הָאֶרֶץ לְכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתֶּךָ וּלְשִׁכְרֶךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ. וּלְבַהֲמֶתְךָ וּלְחַיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בְּיָמֶיךָ כָּל-תְּבוּאֹתֶיהָ לְאָכַל.

וִיקְרָא כֶה, 2 - 7

- מֵהִי מִצְוֹת הַשְׁמִיטָה עִפּ"י שֶׁנִּי מְחַזְקוֹת? הַסְבִּירוּ
- הַשׁוּ בֵּין שְׁנֵי מְחַזְקוֹת (שְׁמוֹת וּוִיקְרָא): מֵה הַדּוּמָה וּמֵה הַשׁוֹנֶה?
- הַאֵם, לְדַעַתְכֶם מִצְוֹת מְחַזְקוֹת לְהִיטִיב עַם הַאֲדָמָה, אִל עַם הַאֲדָמָה? הַסְבִּירוּ

אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל, הואיל ואינן אתם משמטים את הארץ, היא תשמט אתכם. מספר ירחים שאין אתם משמטים אותה, היא תשמט מאליה. אבות דרבי נתן, נוסח א, פרק לח

- מֵהִי הַיִּקְיָה, לְפִי מְחַזְקוֹת, בֵּין שְׁמִיטָה לְיִשְׂרָאֵל? הַסְבִּירוּ
- רַשִּׁי" (עִפּ"י וִיקְרָא כ"ו-35) מְפָרֵשׁ וּמְסַבֵּר אֶת הַמִּלִּוֹת כַּעֲשֵׂה אֶל אִי קִיּוֹם הַשְׁמִיטָה. מֵה דַעַתְכֶם? בַּסֵּסוּ טִיּוֹנוֹכֶם אֶל מְחַזְקוֹת הַדָּפּ"י זֶה.

הָאֶרֶץ הַזֹּאת אֵינָה שְׁלֵנוּ. הִיא פִּיקְדוֹן בִּידֵינוּ לְעַבְדָה וּלְשְׁמֵרָה וּרְק כְּד, וּרְק אִז, הִיא גַם הָאֶרֶץ שְׁלֵנוּ.

עֲמוֹס קִינֵן

- כַּעַד וְנִדְדָה "שְׁבֶתוֹן הַאֲרֶץ": הַעֲלֹ טִיּוֹנוֹכֶם כַּעַד וְנִדְדָה שֶׁנֶּת שְׁמִיטָה וְדוּנּוּ בֵּהֶם בַּמִּלִּיָּא, תוֹק לְיִשְׂרָאֵל עֲמָדָה אִישִׁית.
- הַצִּיּוֹ וְיִזְמָה כִּתְמִית/בֵּית-סְפָרִית שְׁתַּאֲפֵר יִשְׁלַם הַעֲרָכִים הַ"שְׁבֶתוֹן הַאֲרֶץ" הַסְבִּימְכֶם הַקְּרֹבָה.

אחריות ומחויבות חברתית: "שמוט כל-בעל משה ידו..." (דברים טו, 2)

צרכו ניסוי: החזיקו בידיכם ספר עם כרס (כהד), והשמיטו אותו מידיכם:

- הסבירו את ההבדל בין הפועל "שמיט" לבין הפועל "לזרוק" לאור הניסוי שלכם.
- תארו את התחושה שליוותה את "שמיטת" הספר (הקלה, חש, סקרנות, מתח, הרפיה ואוד) והסבירו תחושה זו.
- האם, לדעתכם, ניתן לחוש דבר דומה ב"שמיטת חובות"? הסבירו

מקץ שבע-שנים תעשה שמיטה. וזה דבר השמיטה: שמוט כל-בעל משה ידו [בעל חוב] אשר ישו [מה שילוה] ברעהו, לא-גש [ילחץ, ידחק] את-רעהו ואת-אחיו כי-קרא שמיטה ליהוה... אפס כי לא יהיה בך אביון, כי-ברך וברכך יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך נתן-לך נחלה לרשתה.

דברים טו, 1 - 4

ושש שנים תזרע את-ארצך ואספת את-תבואתה. והשביעת תשמיטנה ונטשתה ואכלו אבני עמד ויתרם תאכל חית השדה כן-תעשה לכרמך לזיתך.

שמות כג, 11 - 12

- מה אנו מוצאים ב"שמיטה", עפ"י המקורות הנ"ל?
- מה, לדעתכם קל יותר ל"שמיטה": את החובות שמיט לב, או את צבאות האדמה? מדוע?
- מה דעתכם על מצווה זו, ועל האחריות החברתית המוטלת על הצעירים? נמקו ובסו את הנימוקים על כל המקורות ביחידה זו.

כי לא-יחדל אביון מקרב הארץ על-כן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח את-ידך לאחיד לעניך ולאביון בארצך

דברים טו, 11

- הסיבה ל"שמיטה" בדברים טו 1 - 4 היא "כי לא יהיה בך אביון". האם לדעתכם, זה אפשרי? כיצד?
- כיצד הספר זה מתייחס עם דברים טו 11: "כי לא-יחדל אביון מקרב הארץ"?

תושב חולון מודיע כי הפירות על העצים בחצרו הם הפקר, כל מי שרוצה להנות מהם מוזמן. צילום: דרור ק. זכויות יוצרים: צילום זה שוחרר לרשות הציבור

- מהן שלוש המשמעויות של השמיטה עפ"י הראמ"ט?
- אלו משמעויות רלוונטיות בימינו, לדעתכם? מדוע?
- מה אתם למדים על אחריות ומחויבות חברתית מתוך פרשנות זו? פרטו

כל המצוות אשר ספרנום בהלכות שמיטה ויובל - מהם: לחמלה [רחמים] על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם, כמו שאמר "ואכלו אביוני עמד ויתרם תאכל חית השדה"... ומהם: חנינה לעבדים ולעניים, כלומר השמטת כספים והשמטת עבדים. ומהם: עיון בתיקון הפרנסה והכלכלה על ההתמדה, והוא היות הארץ כולה שמורה לבעלים [כלומר, שהעשירים לא יצברו אדמות ונכסים, על חשבון העניים], אי אפשר בה מכירה לצמיתות "והארץ לא תמכר לצמיתות", וישאר ממון האדם שמור עליו ועל יורשיו.

רמב"ם, מורה נבוכים, ג, לט

הסם שכנגד למשטר החופש הכלכלי הוא היובל (שנת החמישים, לאחר שבע שמיטות). דומה, גרזן ענקי חולף כסופה מפרק לפרק מעל ליער אנוש וכורת כל אותן הצמרות שגבהו מן הרמה הממוצעת; בטלים החובות, אדם שנתרושש מחזיריים לו את רכושו, המשועבד נעשה בן חורין; שוב מתכוון שיווי המשקל; התחילו במשחק מראשיתו עד להפיכה החדשה.

זאב ז'בוטינסקי, 'רעיון היובל', אומה וחברה, ירושלים תש"י, עמ' 176

- **מהי משמעות השמיטה בכל אחד מהטקסטים הנ"ל? על מה מסכימים הכותבים לה עם זה, ואל מה אינם מסכימים?**
- **בחרו טקסט אחד, שלדעתכם, ניתן להחליף ממנו ארכיט רלוונטיים צבורים, ואשר ניתן ליישם בסביבתכם הקרובה: דון ארכיט שחיפזתם, ובדרכים ליישום הקהילתיים.**
- **הציצו לחברה הישראלית דרכים ליישום ארכיט אלה במציאות החברתית המתוארת בטקסטים החלופיים הבאים.**

פריקט "לקט ישראל": לקט ישראל הוא בנק המזון ורשת הצלת המזון הגדולים ביותר במדינה, המטרה העיקרית של "לקט ישראל" היא למגר את בעיית חוסר הביטחון התזונתי באמצעות הצלה וחלוקה מחדש של עודפי מזון לטובת אוכלוסיית הנזקקים בישראל.

- **דון בצמדת הקראים: הציצו טענות מבוססות לאישה או להפרכתה.**

הסבירו את המושגים אחריות ואחיות, לאור מצוות השמיטה. הביאו דוגמאות ממה שלדעתם פיוחה זו.

[...] בצד המסר הקיומי, עולה גם מסר חברתי. המקרא אינו דורש חלוקה מחדש של העושר מדי שבע שנים ושוויון מלא. לו כך היה, החיים הכלכליים היו מתנוונים, בהעדר תמריצים אישיים. אבל חברה שמאמצת לה את הרכוש ככלי הערכה חד-ממדי מסתכנת באובדן צלמה. השמיטה היא גורם מאזן. שש שנים תעבוד, תצבור, תנצל; בשנה השביעית תנוח, תחלק, תניח. איך נדרש לוותר על קנייך, אך עליך ללמוד להתנתק ממנו ובכך למתן דחפים קפיטליסטיים חסרי מעצורים. האדם נדרש לפעול בניגוד לטבעו ולצמצם את עצמו ובכך ליצור מרווח לנוכחות אנושית של האחר, חלש או מוחלש.

אבי שגיא וידידה שטרן

רעיון היובל [שנת החמישים, אחרי שבעה מחזורי שמיטה; ראו את הפסוקים מויקרא כה המובאים בתחילת היחידה הבאה] יש לו פנים אחרות לגמרי. טעמו מונח בזה, שמזמן לזמן תסדר החברה אצל עצמה מהפכה סוציאלית [חברתית וכלכלית] גדולה ויסודית. תשנה את הכול, תיקח מן העשיר את המיותר לו ותתנהו לעני. אולם לאחר המהפכה - נשאר כל אחד חופשי במעשיו להתחיל מחדש את מלחמתו הסוציאלית, לשאוף שוב למצב יותר טוב, שוב לנצל ולאמץ את כוחותיו וכישרונותיו. ... האנושות צריכה תמיד לסעור, לרתוח, לתסוס, כל אדם צריך לראות לפניו דרך פתוחה למעלה ההר, האחד יעלה, השני יחליק וייפול, חיים יהיו, התחרות וקידמה - עד ליובל החדש, כאשר ישו מחדש עשיר ועני, ואחר כך יתחילו שוב מבראשית.

זאב ז'בוטינסקי, כתבים, רעיון בית"ר - יסודות השקפת העולם הבית"רית, 1934; כרך 'בדרך למדינה', עמ' 333 - 334.

בקרב היהודים הקראים (המאמינים רק בתורה שבכתב, ולא בתורה שבע"פ) מקובלת הדעה כי מצוות השמיטה אינה רלוונטית בזמן הזה היות ואנו עומדים במצב "שאינו אנו חיים במסגרת החוקים והאפשרויות לקיום החוקים הנ"ל ..." (הרב משה בן יוסף פירוז). לדעתם, אי אפשר לקיים את מצוות השמיטה משתי סיבות:

- אין לכל אחד מעם ישראל נחלה (אדמה השייכת לו ואותה הוא מעבד על מנת לאכול את יבולה).
- כיום, אין אנו יכולים לקחת פירות וירקות מהירקון השכונתי או מסופרמרקט ללא תשלום (כמו בזמן שהשמיטה נהגה לפני אלפי שנים: יבולי השדה היו הפקר, וכל מי שרצה בא ולקח).

זהות יהודית-ישראלית: שְׁמִיטָה כשבתון רוחני

קורה מידי פעם, אַנְשֵׁים חֵשִׁים צ״פּוֹת מִתְחַרְתּוֹת, מִצְרַכְנוֹת, מִמֵּאֵלָה לְהֵיטֵיב, וְכֹמֵהִים לְרַצֵּיט׃ לֵפֶקט וּלְפִלוֹה, לְרַצֵּיט׃ לֵפֶ רֹחַנוֹת וְהַנָּאָה מִיוֹפִי.

- נסו להסביר ולתאר תחושה זו: מאינה צורק היא נובעת? מדוע זה קורה?
- האם הישגיות סותרת רוחניות? נמקו דעתכם.
- כיצד, לדעתכם, ניתן לתת מענה לצורק שניהיתם בסציוֹת הַרֵאָוֶן, בחברה הישראלית שבה אנחנו חיים?
- קראו את המקורות הבאים ודונו במענה שהם מציעים לצורק זה.

וְסִפְרָתְךָ לְךָ שֶׁבַע שָׁבָתוֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יָמֵי שֶׁבַע שָׁבָתוֹת הַשָּׁנִים תִּשְׁעָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה... וְקִדְשָׁתָם אֶת שָׁנֹת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאָתָם דָּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל-יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לְכֶם וְשָׁבָתָם אִישׁ אֶל-אֶחָיו וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ... וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר לְצַמְתָּת כִּי-לִי הָאָרֶץ כִּי-גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי. וְבָלַל אָרֶץ אֶחָדְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנֶנּוּ לְאַרְץ.

ויקרא כה, 8 - 23

- השוו בין המקורות השונים ודונו במשמעות הרחבנית לֵפֶ הַשְׁמִיטָה אֶל כִּי כֹל אֶחָד מֵהֶם.
- איזו פרשנות מקובלת עליכם? מדוע?
- איזו פרשנות מאפשרת יישום לֵפֶ אֶרְכִי הַשְׁמִיטָה בַחַיִּינוֹן? מדוע?
- הרב קוק רואה את הצורק הרחבניות כתכונה ייחודית לֵפֶ יִשְׂרָאֵל. מה דעתכם על צמדה זו? נמקו.

השמיטה הופכת להיות אתגר רוחני לכל אחד מאיתנו החי בחברה שבה האדם מאיים להשתלט על העולם, והאדם בכלל העולם. מצווות השמיטה היא המציאות הרוחנית שבה האדם מחדד לעומק את מקומו הנכון בסיפור הבריאה, מצמצם את בעלותו ומפנה מקום לכל ההוויה כולה. חינוך לחיי שמיטה יכול להתבטא בדרכים ופעולות רבות שאינן קשורות כלל לעבודת האדמה. הנושא החינוכי המובהק של שנת השמיטה הוא "שנת רוגע ומניעת תחרות". שנה שבה מקפידים יותר על מקומו של הזולת, ועל זכותו להתנהל ולחיות תחת שמי ה'.

הרב בני לאו, שמיטה בהר סיני

אני לומדת לאהוב את המונח שמיטה. הוא היה תמיד קשור אצלי לכנפיים שמוטות – למשהו שלא מוחזק כמו שצריך. אבל אני לומדת לחבב את הפעולה. לשמוט. לא להפיל, לא לזרוק, לא להרפות, לא לעזוב. לא להניח. משהו קצת אחר. כשאתה שומט אתה עושה את כל אלו, אבל גם עוד משהו עדין, נפשי. לא שומטים משהו שכבר לא זקוקים לו. שומטים דווקא משהו שרוצים, אפילו מאוד, מתוך הבנה שישנם זמנים שבהם זה כבר לא יעזור להיאחז במה שרוצים. מרפיים, שומטים, הולכים הלאה... אנחנו בשליטה. שמיטה היא ההפך הגמור משליטה. היא ההבנה העמוקה שהכול זורם, משתנה, ששום דבר לא נשאר לנצח, אפילו הדברים הטובים. שמיטה היא ההבנה שגם ההישג הגדול ביותר ישתנה וגם הכישלון הגרוע ביותר ישתנה. היא ההבנה שהכול מתפורר, חוזר ליסודותיו ומתעצב מחדש. שמיטה מאפשרת לראות ללב הדברים, ללב הזמנים, אל לב המהות. שמיטה היא הרפיה מודעת, היא שחרור מכוון, היא הצהרת חירות. שמיטה מאפשרת לנו לחיות מבלי להיכבל לתוצרי חיינו... שמיטה לא מעודדת השתמטות. היא רק מעירה אותנו להבחין שישנם זמנים שבהם יש לשמוט, שבהם יש להניח, שבהם יש לתת לחיים לנוע בדרך אחרת, מעגלית, ריתמית. שמיטה היא הסיכוי שלנו.

נעה ברקת, על השמיטה מזווית נשית, מתוך האתר: שמיטה ישראלית

סגולת [ייחודה של] האומה - הטוב האלוהי הטבוע בקרבה, סדר העולם, החיים הישרים והטובים המתאימים אל הצדק והיושר, השקט והשלווה, החן והאומץ הממולאים בהסתכלות אלוהית מקפת, כפי מה שהיא נמצאת בנשמת האומה, אין חיי החול יכולים להוציאה מן הכוח אל הפועל. חיים אלה במהומתם המעשית התכופה מסתירים הם את ההוד רוחני של הנשמה האלוהית, ומעכבים את הזרחת אורה הבהיר והישר לתוך המציאות... השולטת. דחיפת הגידול וההשתלמות של החיים צריכה שתצא אל הפועל על-ידי נתינת רווח של הפסקה והתנערות, ממהומת החיים הרגילה... הוא לאומה זו, שהיצירה האלוהית נטועה בקרבה באופן בולט ונצחי, כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלוהי שלה בכל מלא זוהרו, אשר לא ישביתוהו חיי החברה של חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה טהרת נשמתה בכללותה כמו שהיא...

הראי"ה קוק, בהקדמה לספרו "שבת הארץ", הלכות שביעית

- מהם הצרכים המשותפים של הסירה הסיני ולרציון השמיטה היהודי? בססו טענתכם באמצעות מובאות מן המקורות.
- הפנימו לשיחה דמיונית את א'ואנ'ט א'ואו ואת הרב קוק: על מה יסכימו ביניהם? על מה תהיה מחלוקת ביניהם?
- הציצו יונמה כיתתית/בית ספרית ליישום צרכי השמיטה כפתון רחוני בקהילתכם: בחרו את היונמה המקובלת על כולם ויישמו אותה.

משחק מונופול, צילום: פאני ברזילאי

- מה דעתכם על מחק ה"מונופול" לאור מה שלמדתם על צרכי השמיטה? מדוע?
- הציצו, תכננו וצברו מחק, סבליו ומהלכיו יקדמו את צרכי השמיטה של הסירה הריקה.

משל הסירה הריקה, ג'ואנג ג'ואו [פילוסוף סיני, המאה הרביעית לפנה"ס]

המושל באחרים חי בבלבול הנמשל על ידי אחרים חי בצער לכן יאו (שם של אדם) שם לעצמו כמטרה לא להשפיע על אחרים ולא להיות מושפע על ידם...

אם תרצה לשכלל את חכמתך ולבייש את הבור, לטפח את אישיותך ולזהור יותר מאחרים כאילו בלעת את הירח והשמש, לא תדיר רגליך מאסון.

חכם אחד אמר: "זה אשר שבע רצון מעצמו עשה עבודה חסרת ערך. ההישג הוא תחילתו של כשלון התהילה תחילתו של בזיון"

מי יוכל להשתחרר מן ההישג ומן התהילה לשקוע מטה ולאבוד בינות להמוני בני האדם? הוא שינוע כמו הדאו (דרך העולם), בלתי נראה הוא שינוע כמו החיים עצמם ללא שם ובית. פשוט ובלתי נבדל. לכולם ייראה כשוטה צעדיו לא ישאירו סימן, חסר כוח לא ישיג דבר, ללא כבוד לא שופט איש ולכן לא נשפט זהו האיש המושלם: סירתו ריקה.

אם אדם חוצה נהר וסירה ריקה מתנגשת בסירתו גם אם הוא אדם חס מזג לא יתמלא חמה. אך אם יראה אדם בסירה השניה יצעק עליו לנהוג כמו שצריך ואם הצעקה לא תישמע, יצעק בשנית ובשלישית... וכל זאת משום שבסירה נמצא אדם.

אך אם הסירה הייתה ריקה, לא היה צועק, לא היה כועס.

אם תוכל לרוקן את סירתך בחצותך את נהר העולם, איש לא יתנגד לך, איש לא יבקש את רעתך...

- מהו המשל ומהו המשל? פרטו והסבירו
- מהו צריך אדם לרוקן את "סירתו"? מדוע?
- מה דעתכם על "האיש המושלם" של האס, לדעתכם אפשרי להיות "איש מושלם" כזה? נמקו

האם וכיצד משיצה שנת השמיטה על זהותנו היהודית והישראלית? הסבירו והביאו דוגמאות

שמיטה בחברת מופת: אוטופיה או חזון מתממש?

- תארו לצרכיכם, שבמדינת ישראל מוכרזת שנה שלמה כשנת שבתון חלקית האוקדשת לחינוך המשפחה, חיי התרבות והקהילה:
    - מה הייתם יכולים לעשות השנה כזאת? תארו בפירוט והסבירו.
  - עצרו כנפשכם, כי השנה הזו, כל המוניאונים, שמורות הטבע, הספריות ושאר הנכסים השייכים לכלל הציוהור, יהיו פתוחים לכל תשלום:
    - כיצד הייתם מנצלים "הטבה" זו? מדוע?
- האם, לדעתכם, הצעות אלה אפשריות ליישום בחברה הישראלית כיום? נמקו.

כי-יהיה בך אביון מאחד אחיד באחד שערךך בארץך אשר-יהיה אלהיך נתן לך לא תאמץ את-לבבך ולא תקפץ את-ידך מאחיד האביון. כי-פתח תפתח את-ידך לו והעבט תעביטנו [תלווה לו תמורת משכון שיתן בידך] די מחסרו אשר יחסר לו. השמר לך פן-יהיה דבר עם-לבבך בליעל לאמר קרבה שנת-השבע שנת השמשה ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל-יהוה והיה בך חטא. נתן תתן לו ולא-גרע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך יהוה אלהיך בכל-מעשך ובכל משלח ידך. כי לא-יחדל אביון מקרב הארץ על-כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את-ידך לאחיד ולעניך ולאביוןך בארץך.

דברים טו, 7 - 11

וכי תאמרו מה-נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את-תבואתנו. וצויתי את-ברכתי לכם בשנה הששית ועשית את-התבואה לשלש השנים. וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן-התבואה ישן עד השנה התשיעת עד-בוא תבואתה תאכלו ישן.

ויקרא כה, 20 - 22

- אילו קשיים מנהה התורה ביישום השמיטה? ממה הם נובעים?
- מהם הפתרונות שמציעה התורה לקשיים אלה? האם, לדעתכם פתרונות אלה ישימים בימינו? מדוע?
- אילו קשיים ליישום רציון השמיטה אתם מנהים במציאות הישראלית? ממה הם נובעים?

מדין תורה בסוף שנת השמיטה נשמטים כל החובות שהגיע זמנם להיפרע. כאשר ראה הילל הזקן שבני אדם נמנעים מלהלוות, מחשש שתשמיט השמיטה את חובם, עמד והתקין את הפרוזבול. הפרוזבול מאפשר למלווים לגבות את חובותיהם גם לאחר שנת השמיטה, בכך שהוא מונע את ביטולם. הפרוזבול מנצל את הקביעה שחובות שחייבים לבית דין - אין השביעית משמטת, וכתובת פרוזבול נחשבת למסירת החוב לבית הדין.

לאחר כתיבת פרוזבול, בית הדין הם התובעים את החוב מן הלווה, והשביעית אינה משמטת עוד את החוב.

שמיטת חובות לא רק לטייקונים: חברי הכנסת רות קלדרון ויו"ר העבודה יצחק בוז'י הרצוג השיקו... בכנסת יוזמה חדשה לשמיטת חובות גם לאזרחים. על פי היוזמה, יאתרו עמותות הפועלות בקרב המגזר שלישי ובהן "פעמונים", "ידיד" ו"מקימי", משפחות שנקלעו לחובות וילוו אותן בשנת השמיטה עד להגעה להסדר החובות בתום התהליך. מדובר בכ-5,000 משפחות שנקלעו לחובות בגין הלוואות מבנקים, תשלומי ארנונה, חובות לחברות הסלולר, חברת החשמל, רשויות המים וכו', שאין באפשרותן להחזיר.

במטרה לסייע למשפחות שייבחרו לפרויקט תוקם קרן שתגייס כספים מהציבור הרחב, מיחידים ומעמותות, וגם מקהילות יהודיות בחו"ל. המשפחות יסכימו לליווי צמוד של הארגונים החברתיים לאורך שנה שלמה, ובסופה, לקראת ספטמבר 2015, יזכו המשפחות להסדר חוב על-פיו הבנקים וחברת חשמל למשל, יוותרו על שליש מהחוב; שליש מהחוב יחזיר הלווה ללא ריביות והצמדה, ושליש נוסף יכוסה באמצעות קרן התרומות.

ח"כ קלדרון מנהלת בימים אלה מגעים עם כמה בנקים כדי שישתתפו בתוכנית השמיטה. במקביל למבצע הסיוע ל-5,000 משפחות של חייבים באמצעות המגזר השלישי, התחייב שר הרווחה מאיר כהן לסייע באופן דומה ל-5,000 משפחות נוספות באמצעות משרד האוצר. גם כאן יזכו המשפחות שייכללו בפרויקט לליווי צמוד של עובדי רווחה, עובדים סוציאליים ואפילו פסיכולוגים.

.... לצד המסלול הכלכלי-חברתי יפעל במסגרת פרויקט שנת השמיטה מסלול חינוכי. שר החינוך שיפירן הכריז היום בכינוס בכנסת על הכנסת תוכני שנת השמיטה לתוכנית הלימודים בבתי הספר. "התחרות שבין אדם לאדם והחומרנות שהתגברה בחברה הישראלית הרחיקו אותנו מעולם הרוח. עלינו לבחון מחדש את היחס בין החומר לרוח, ולחתור להשבת הענווה כלפי הטבע והמציאות. כאשר נצליח לייצר שיח ישראלי עמוק שמתמקד בהרפיה ולא בכוחנות – נוכל להביא בשורה אמתית לחברה ישראלית", אמר פירון.

מסלול נוסף יהיה מסלול אקולוגי-סביבתי. השר להגנת הסביבה עמיר פרץ הכריז היום על כוונה להשביט במשך השנה העברית הבאה את הדיג במימי הים התיכון. המדינה תפצה את הדייגים כפי שהיא מפצה חקלאים שאינם מעבדים את האדמה בשנת שמיטה. "השמיטה משקפת את החיבור בין צדק סביבתי לצדק חברתי. הוריתי במשרדי לבחון אילו אתרי טבע נפתח ללא תשלום במהלך שנת השמיטה. בנוסף, אנחנו מקדמים שימוש בחומרים ממוחזרים בתחומי הבנייה והתשתיות וזה יאפשר לשמוט ולמנוע הקמה של מחצבות חדשות שיביאו איתן מפגעים סביבתיים. המשרד בוחן את האפשרות לשקם בצורה אחראית גם את הדגה בים התיכון שנפגעה לאורך השנים", אמר פרץ בכנסת...

לייך ויסמן, גלובס, 6/1/2014

- מה דעתכם על הפתרון שמציע הלייך ויסמן? נמקו
- מה דעתכם על הפתרונות שמציעים חברי הכנסת, לקראת שמיטת תשע"ה? נמקו

עוד ועוד גופים מדברים בשמה של "שמיטה ישראלית"... השמיטה הישראלית שאנו ניצבים בפניה משמעה שמיטה תרבותית, לא הלכתית, ופעמים שהיא אף מנוגדת לחלוטין להלכה, ואולי אף לרעיון של השמיטה. לאחר ההתרשמות החיובית הראשונה מכל הנושאים האלה צפות ועולות, בקריאה שנייה, המשמעויות הרוחניות המהפכניות של קריאה זו...

ומתוך סערה זו צומחת גם אפשרות הסתכלות אחרת על כל המהלך. מתחתיות השמחה על עצם העובדה שהמילה שמיטה מוזכרת בהקשר לוח השנה; מהמקום שבו חלק גדול מהערכים המוזכרים לעיל הם יסודות הקיימים גם בתורת ישראל; מפתחת המהלך שיש בו פוטנציאל ל"כבוד הדת", ואפשרות שהמסע הארוך יוביל למחוזות מרוחקים וטובים; מהיכולת לכנס את האומה הישראלית סביב תרבות ישראלית, שהיא טובה לאין ערוך מכל אלטרנטיבה...

ואפשר שיש כאן בשורה הרבה יותר גדולה. בדי הארון, שנועדו להעביר את התורה מדור לדור, ניצבים בפנינו במלוא משמעותם... האם השמיטה תיחפך להיות אחת מהבשורות הגדולות לעולם כולו שנושאת בחובה תורת ישראל, או שהיא דווקא מחייבת הקפדה על ראייתה כ"שבת הארץ" המיוחדת, ארצו של ריבונו של עולם; האם החברה הישראלית תחובר עוד יותר לשלשלת מסירת התורה בישראל; האם ייפתחו בפנינו שערים נוספים לכוונון ההלכה לאור רוחה המקורית והמשמעותית, ולהגדלת המרחב שבו אנו נפגשים עם מצוות התורה שלכאורה אינן רלוונטיות עוד?

הדיון בכל השאלות האלה נוגע בשורשי הזהות שלנו...בתפיסות שונות של יחסי מסורת ומציאות...

הרב יובל שרלו, חידוש המצווה מתוך המסורת, מוסף שבת מקור ראשון, 3/1/14

- מהן, לדעתכם, המשמעויות המהפכניות של השמיטה התרבותית בחברה הישראלית של ימינו? האם הן אכן מהפכניות? מדוע?
- האם, לדעתכם, ההצעות ליישום השמיטה, ישירות או אחר, ונאמנות, מצד שני, לצרכים המקוריים של השמיטה? נאכו.
- הציצו ליוזמי חידוש השמיטה בישראל הצעות נוספות ברוח ערכי השמיטה.
- הציצו ליוזמה בית ספרית ליישום ערכי השמיטה בסביבתכם הקרובה.

אצטו כרזה, הקוראת לתלמידי בית ספרכם, להצטרף ליוזמת השמיטה

השמיטה: רעיון רדיקלי מכונן

מצוות השמיטה העתיקה חייבה כל חקלאי בארץ-ישראל לנטוש את שדהו אחת לשבע שנים, להפקיר את פירותיו, לתת לאדמה מנוחה ולאפשר לכל אדם (ואף לבהמות) להיכנס לשדה וליטול חלק מברכת האדמה. בשנה זו גם התבטלו החובות הכספיים, והאנשים קיבלו הזדמנות להתחלת מחזור חדש של שש שנות כלכלה חופשית. שנת השמיטה עצמה היוותה פסק זמן קולקטיבי שאפשר התמקדות בקידום ערכי משפחה, קהילה ורוח.

בכך ביססה מצווה זו את ה"יחס היהודי" לקניין ולזמן, כשהיא נוגעת במגוון רחב של תחומי החיים. הפסקת העבודה החקלאית לשנה בתקופה בה החקלאות הייתה העיסוק המרכזי, נגעה במקומות בנפש העוסקים בקניין ובביטחון כלכלי, עיגנה את ההבנה כי האדמה (ומשאבי הטבע) אינם שייכים לאדם באופן בלעדי וכפתה התנהלות שוויונית בין כל חלקי החברה ואף אל מול בעלי החיים. מבחינה רוחנית אפשרה שנה זו גם לאנשי העמל לעצור ולהקדיש זמן לחיי רוח, חינוך ומשפחה. מבחינה קהילתית אפשרה שנה זו התגייסות למען פרויקטים משותפים, שלא לדבר על חיזוק מתבקש ובלתי נמנע של ערכות הדדית, בשנה שבה כל כללי המשחק השתנו. מבחינה סביבתית, האדמה קיבלה "זמן התאוששות" מהעיבוד המאסיבי. ומה עוד היה שם? שמיטת כספים – אפשרות "להתחיל מחדש" במישור הכלכלי, מעמד "הקהל" – להיזכר ביחד בברית הייעוד המשותפת ועוד. מחזוריות שנת השמיטה – אחת לשבע שנים, אפשרה לתפיסות העומדות בבסיסה לחלחל אל חיי החברה גם בשש השנים הנותרות. בכך הפכה השמיטה לאחד הבסיסים שעליהם נבנו חיי החברה והקהילה הישראלים.

... שמירה על הסביבה, חיזוק הקהילתיות, פעילות למען צמצום פערים, הרחבת הגישה לנכסי תרבות והורדת שעות עבודה לטובת עיסוק פעיל בחיי הרוח, הינם רק חלק מהדרכים לתרגום שנת השמיטה למציאות ימינו. לימוד משותף וקיום כנסים ושולחנות עגולים בנושאים אלו כמו גם בשאלות מהותיות בנושאים כגון האדם אל מול הבריאה והסביבה, החברה והקהילה במציאות וירטואלית או המערכת הכלכלית בהקשרה האנושי, יתרגמו את מעמד ההקהל למציאות ימינו ולשאלות הבערות כיום...

עינט קרמר, מנהלת ארגון "טבע עברי" – לקידום קיימות יהודית בישראל

תוצאות ל"טבע עברי" שהרשה לנו להשתמש בתמונה.